

Atıf (cite): Tarhan, Oktay (2025). Türkçe Sözlüklerde Eş veya Yakın Anlamlı Sözcüklerle Tanımlama, *Disiplinler Arası Dil Araştırmaları Dergisi*, Sözlüklerde Tanımlama (Anlamlandırma) Sorunları Özel Sayısı, 435-445. doi: 10.48147/dada.1732571

Türkçe Sözlüklerde Eş veya Yakın Anlamlı Sözcüklerle Tanımlama¹

Oktay TARHAN²

Türkçe Sözlüklerde Eş veya Yakın Anlamlı Sözcüklerle Tanımlama

Definition with Synonyms or Near-Synonyms in Turkish Dictionaries

Özet

Türkçe sözlük çalışmalarında eş anlamlı sözcüklerle tanımlamalar, madde başı şeklinde verilmekle birlikte bu çalışmaların eş veya yakın anlamlı sözcüklerini bütün yönleriyle açığa kavuşturulmuş terimler olarak kabul etmek zordur. Çünkü bu terimlerin kendi aralarında birbirini tümünden karşılaması tartışılırken bu birimlerin sözlüklerde her yönüyle verilmesi de oldukça zordur. Söz gelimi, dil bilimciler dilde hiçbir şekilde aynı anlama gelen sözcük çiftinin olmadığını savunurken sözcüklerin sadece belli bağlamlarda birbirinin yerine kullanılabildiğini bunun da sözcüklerin düzenli birliktelik ve söz dizimi özelliklerinden kaynaklandığını savunurlar. Sözlüklerde herhangi bir madde başında yer alan eş anlamlı sözcükler sıralanıp anlamlandırılmaktadır. Bu durum sözlük kullanıcıları için karışıklık oluşturmaktadır. Bu tür kullanım zorluklarının önüne geçebilmek için eş anlamlı sözcüklerin sınırlarının belirlenmesi, bu sözcüklerinin içeriğinin açıkça ortaya konulması ve sözcüklerin bu bilgilerle hazırlanması gerekmektedir. Bu doğrultuda Türk Dil Kurumunun çevrim içi Güncel Türkçe Sözlük'ünden ve Kubbealtı Vakfı'nın çevrim içi Kubbealtı Lugatı'ndan eş anlamlı sözcüklerden örnekler verilerek tanımlandırılması, veriliş şekli incelenerek iki sözlük arasında kıyaslama yapılması amaçlanmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Eş veya yakın anlam, tanım, sözcük, sözlük bilim, anlambilim

Abstract

In Turkish dictionary studies, definitions with synonyms are given as headings, but it is difficult to accept the synonyms or near-synonyms of these studies as terms that have been fully clarified. Because while it is discussed whether these terms fully correspond to each other, it is also quite difficult to give these units in dictionaries in all aspects. For example, while linguists argue that there is no word pair with the same meaning in the language, they argue that words can only be used interchangeably in certain contexts, and this is due to the regularity of the words and their syntax. In dictionaries, synonyms at the beginning of any entry are listed and given meaning. This situation creates confusion for dictionary users. In order to prevent such usage difficulties, the boundaries of synonyms should be determined, the content of these words should be clearly stated and the words should be prepared with this information. In this direction, it is aimed to define synonyms by giving examples in the Turkish Language Association's online current Turkish dictionary and the Kubbealtı Foundation's online Kubbealtı Dictionary, and to make a comparison between the two dictionaries by examining the way they are given.

Key Words: Synonym or near-synonymous, definition, word, lexicography, semantic

Makale Türü: Araştırma

Paper Type: Research

¹ Bu makale Uluslararası Dil Araştırmaları Sempozyumu (Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, 11 Haziran 2025, Eskişehir/Türkiye) adlı bilimsel etkinlikte sözlü olarak sunulacak gözden geçirilerek genişletilmiş biçimdir.

² Doktora Öğrencisi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, oktytrhn1988@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6587-0213

1. Giriş

Sözlük, dil bilgisine yeni birimlerin katılması ve eski birimlerin yerini kaybetmesiyle sürekli devinim hâlinde olan canlı bir dil dizgesidir (Aslan, 2014).

Bir toplumun belleği sayılan sözlükler, bir dile ait olan kavramların anlamsal değerini gösteren ve dilin zengin söz varlığını yansıtan önemli kaynaklardır. Bu kaynaklar; kullanıcıları tarafından bir kitap gibi okunmaktan ziyade ihtiyaç duyulduğu zamanlarda başvurulması sebebiyle bilimsel eserlerden farklılaşmaktadır. Sözlük birimlerin alfabetik sıralanmaları da onları baştan sona okunan bir kitaptan farklı kılar (Günay, 2007: 33-34).

Sözlük, Bergenholtz tarafından “Metin alımlama, metin üretimi veya çevirisiyle ilgili bir yardıma ihtiyaç duyulduğunda ya da sadece bir sözcük veya sözcük dizisi hakkında bilgi alınmak istendiğinde başvurulabilen, özgün konular veya dil öğeleriyle ilgili sözlük maddelerini ve muhtemelen birçok harici metni de içeren ve her biri özgün bir sözlük tanımıyla ilişkili birçok sözlükten oluşan sözlük bilimsel başvuru çalışmasıdır.” (Bergenholtz, 2013: 18-19) şeklinde tanımlanmıştır.

Boz’un “Sözlükler, bir dilin kelime hazinesini toplamasının yanında dili koruma ve yozlaşmaktan kurtarma işlevlerini de yerine getirmektedir.” (Boz, 2011, s. 123) şeklindeki tanımı sözlüğün dili koruma ve kurtarma gibi iki önemli görevinin olduğunu göstermektedir.

Bütüncül yapı (macrostructure) ve parçacıl yapı (microstructure) şeklinde meydana gelen sözlük, merkezinde madde başı diye bilinen söz birimlerini barındırır. Bütüncül yapı, sözlükte yer alan sözlük birimlerinin düzenlenişini üstlenen kapsamlı bir dizgedir. Parçacıl yapı ise her bir sözcüğün kendi içindeki düzenlenişini ifade etmektedir. Parçacıl yapı içerisinde dil bilgisel bilgi (grammatical information), sözcük türü bilgisi (part of speech), sesletim bilgisi (pronunciation) yanı sıra köken bilgisi (etymology), tanım (definition), kullanım etiketi (usage label), örnek (example) ve çapraz gönderim (cross-reference) gibi anlam ile ilgili bilgi türleri mevcuttur (Aslan, 2014).

Sözlük çalışmalarının amacı; dilin mevcut söz varlığını muhafaza ederek dilin zenginliğini korumak, dilin söz varlığını belirtmek, dili yabancı dillerin etkisinden korumak, dilin doğru ve etkili kullanılmasına yardımcı olmak, söyleyiş hatalarını önlemek, yöresel ağızlarda var olan sözleri derlemek, eğitim öğretim hayatında dilin anlaşılması hususunda yaşanan sorunları çözüme kavuşturmaktır. Sözlükler, dilin zenginliğini ortaya koyabilmek için çeşitli türlerde hazırlanmıştır. Bunlar; kelimelerin kökenlerini (etimolojik sözlükler) ortaya koyan sözlükler, dildeki mevcut söz varlığını ortaya koyan sözlükler, geçmişteki sözcükleri günümüze aktaran sözlükler, değişik dil ve lehçeleri anlamaya yönelik sözlükler, öğretim kademelerine hitap eden sözlükler vb. şeklinde sıralanabilir.

2. Eş veya Yakın Anlamlılık

İki veya daha fazla anlam aynılığı veya anlam ortaklığı olarak tanımlanabilecek eş anlamlılık (*synonymy*); Yunanca “*syn: ile*”, “*onyma, ónoma: ad.*” kelimelerinin oluşturduğu İngilizce “*synonymy, synonymous*”, Fransızca “*synonymie*”, Almanca “*synonymwörter*”, İtalyanca “*sinonimia*”, Osmanlıca “*terâdif, müterâdif; elfâz-ı müterâdife*” (Aksan, 1975; Duman, 2015; Korkmaz, 2010; Türkçe Sözlük, 2005) ve Türkçe Sözlük’te “*sinonim*” olarak geçen “yakın anlamlılık, anlamdaşlık” olarak da bilinen dil bilimi terimidir.

Türkçe Sözlük’te “eş anlamlı” şeklinde madde başı olarak geçen bu kavram, Batı dillerinde genelde ortak bir ad olan “*synonym*” ile ifade edilmektedir. Ancak Türkçe için durum böyle değildir: “eş anlamlılık / eşanlamlılık, anlamdaşlık, yakın anlamlı, sinonim” gibi pek çok şekilde adlandırılmaktadır (Sözlük, 2005: 655).

“Kurallarla örülü bir sistem olan dil, bünyesinde *en az çaba ilkesini* (least effort principle) barındırır. Bu ilke temel olarak konuşma ve yazmada, zamandan ve emekten tasarrufa dayanmaktadır.” (Aydın, 2011: 1). Bu ilke doğrultusunda bir göndergeyi iki ya da daha fazla göstergenin karşılaması dil açısından israftır fakat bu ilke, eş anlamlılık kavramıyla hemen hemen her dilde bulunmaktadır.

Eş veya yakın anlamlılık kavramı ile ilgili belli başlı tanımlar şöyledir:

John Lyons, eş anlamlılık terimini çağdaş anlam kuramcıları için dar anlamda “İki öge içlemleri aynı ise eş anlamlıdır.”, sözlük bilimciler için geniş anlamda “Eş değerli sözcük dizileridir.” şeklinde yorumlamıştır (1968: 398).

Cruse, eş veya yakın anlamlıları karakterize etmenin belirgin bir yönteminin olmadığını söyler ve eş veya yakın anlamlıların yalnızca anlam örtüşme sergilemeleri değil, aynı zamanda düşük derecede içerik karşıtlığına sahip olmaları gerektiğini söylemektedir. Bunun yanında eş anlamlılığı iki sınıfın üyelerinin kimliklerini dengeleyen sözcük ilişkisi olarak görmüş ve “Semantik özellikler açısından özdeş olan ve sadece ‘ikincil’ ve ‘önemsiz’ özellikler açısından değişiklik gösteren sözlüksel parçalarıdır.” (1986: 266-267) şeklinde tanımlamıştır.

Leech, aynı kavramsal ve stilistik anlama sahip bir sözcüğün olmasının çok güç olduğunu dile getirmiş ve bu durumun dil bilimcilerin gerçek eş anlamlıların bulunmadığı sonucuna ulaşmalarına yol açtığını söylemiştir (1981: 14).

Murphy, eş anlamlılığın anlamca benzerlik içerdiğini dile getirerek “bir eş anlamlılık setinin yalnızca bağlamsal olarak aynı ilgili özelliklere sahip, ancak biçim açısından farklı olan sözcükleri” içerdiğine değinir (2003: 134).

Hem yabancı hem yerli alan yazınında eş anlamlılıkla ilgili tanımlarda belli ortak yönlerin bulunduğu görülse de eş anlamlılık ile ilgili her konuda bir uzlaş

sağlanamamıştır. Tanımlarda görülen farklılıklar, dil bilimcilerin eş anlamlılık konusunda ortak bir noktada buluşmadığını ve kavramın izaha muhtaç noktaları bulunduğunu göstermektedir. Eş anlamlılık ile ilgili temel tartışma, eş anlamlılığın gerçek anlamda var olup olmamasıdır.

Alan yazınındaki görüşler doğrultusunda eş anlamlıların benzer ya da farklı özelliklerini belirlemek amacıyla eş anlamlılık sınıflandırmaları hazırlanmıştır. Bu sınıflandırmayı yapanlardan Lyons, Cruse, Murphy anlam doğrultusunda sınıflandırma yaparken Aksan ve Hatiboğlu köken incelemesini öncelemiştir. Bu durum konuyla ilgili cevaplanmayı bekleyen sorular ve sorunların yanında eş anlamlılığın çok değişik parametreleri olduğunu da göstermektedir. Bu sebeple eş anlamlılık, hem alan yazınında hem de farklı disiplinlerde sürekli tartışılan, çeşitli görüş ve yaklaşımlarla ele alınan bir kavram hâline gelmiştir. Genel olarak eş anlamlılığın tanımlanmasında dil bilimciler farklı görüşler dile getirmiş olsalar bile eş anlamlılığın bir benzerlik ve yakınlık ilişkisi olduğu noktasında da birleşmişlerdir. Bu aşamada bu ilişkinin boyutu, biçimi gibi konuların eş anlamlılık kavramının tam olarak tanımlanmasında ve kavranmasında önem arz ettiği söylenebilir.

Alan yazınında yer alan eş anlamlılık görüşleri, eş anlamlı olduğu düşünülen sözcüklerin dil ve söz düzlemi üzerinde incelenmesi gerektiğini, tek yönlü bir bakış açısının sözcüklere ait anlam özelliklerini tam olarak yansıtamayacağını ortaya koymuştur.

3. Türkçe Sözlüklerde Eş veya Yakın Anamlı Sözcüklerle Tanımlama

Sözlükler, sözlük hazırlayıcıları tarafından çeşitli tanımlama yöntemi kullanılarak hazırlanmıştır. Bunların başında eş veya yakın anlamlı sözcüklerle tanımlama gelmektedir. Sözlüklerde uygulanan bu yöntem, kolay ve ekonomik olması bakımından tercih edilmektedir. Alan yazında sözlüklerde eş anlamlılarla ilgili tanımlamalarda dil bilimciler tarafından farklı değerlendirmeler yapılmıştır.

Eş veya yakın anlamlı sözcüklerle tanımlama Ağbaba MacLaren (2007: 32) tarafından “Tanımlanmakta olan sözcüğün okuyucunun zaten bildiği başka bir sözcükle aynı anlamı taşıdığını söylemek için kullanılır.” şeklinde açıklanmış; bir kavramın sözlükte daha az yer kaplaması, bu yöntemin olumlu bir yönü olarak değerlendirilebilirken; tanımlanan ile tanımlayan arasında ortaya çıkan ince anlam farklılıklarının okuyucular tarafından yeterince anlaşılamaması, söz konusu yöntemin olumsuz bir yönü olarak belirlemektedir. Bu yöntemi Gökter Gençer (2018: 112-113) “bir sözcüğün eş ya da yakın anlamlılarıyla tanımlanması yöntemi” olarak ifade eder. Gençer, yöntemin kolay ve ekonomik olması nedeniyle tercih edildiğini vurgulasa da, sözlükte tanımlayan ile tanımlanan ifadelerin tamamen eş anlamlı olmamasının, yöntemin olumsuz bir yönü olduğunu dile getirmektedir.

Eş veya yakın anlamlı sözcüklerle tanımlama yönteminin olumlu ve olumsuz yönlerine değinen Ağbaba MacLaren ve Gökter Gençer’e göre, sözlük biriminin amacına

uygun şekilde tanımlanabilmesi için eş veya yakın anlamlılık kavramları ele alınmalı ve tanımlarda kullanılan eş anlamlı sözlükler denetlenmelidir.

“Anlamları aynı veya birbirine yakın dil birimleri eş anlamlı dil birimleri olarak bilinir.” (Karaağaç, 2013: 372). Aslında dilde birbirini anlam yönünden her yönüyle karşılayan sözcük yoktur. “Eş anlamlı sözler anlam bakımından birbirine benzer olmakla birlikte, birini diğerinden ayıran bir ayrıntıya sahiptir. Eş anlamlı sözcüklerin birbiriyle olan anlam yakınlığını açıklamaktan çok, anlam farklarını açıklamak daha zordur. Bunun nedeni, öncelikle eş anlamlı sözlerin anlam farklılığının çoğu zaman çok ince ayrıntıda saklanmış olmasıdır. Bu ince ayrıntı açık olarak kavranamaz. İkinci olarak, eş anlamlı sözlerin farklılığının, kullanılma alanıyla ilgili biçim farklılığı olması da mümkündür.” (Karaağaç, 2013: 373).

Sözlük birimlerinin tanımlanmasında göz önünde bulundurulması gereken önemli noktalardan biri, tanım yapılırken sözlük biriminin eş anlamlısını tanım olarak kullanmaktan kaçınmaktır. Özellikle belli bir hedef kitleye yönelikse sözlük tanımlarının daha özenli ve açıklayıcı olması gerekir. Boz, bir sözlük birimini tanımlarken onun eş anlamlısının kullanılmasını işin kolayına kaçmak olduğunu söyler ve bu durumu bir hata olarak değerlendirir. Yapılan tanımın açık, net ve anlaşılır olmasını savunan Boz, sözlük hazırlayıcıların her bir sözcük için farklı tanımlamanın olması gerektiğini dile getirir (2011: 217). Sözlüklerde eş anlamlı sözcüklerle yapılan tanımlamada sözlük birimi (madde başı) tanımlanırken seçilen kelimenin hem sözlük birimin eş anlamlısı hem de başka bir sözlük biriminin eş anlamlısı (madde başı) olması durumudur. Boz, bu durumu “köpek” ve “it” kelimesi üzerinden örneklendirmiştir. ‘Köpek’ kelimesi için ‘it’ karşılığı verilirken yine ‘it’ kelimesi için ‘köpek’ karşılığının verilmesi sözlük hazırlayıcıları tarafından bir kolaylık olarak görülüyor olsa bile sözcükler arasında kısır döngü oluşturması ve sözcüklerin anlam yönünden tam eş anlamlı olmaması yönüyle sözlük hazırlamada kaçınılması gereken bir yöntem olmalıdır (2011: 217).

Tanımlama yapılırken sözlük birimin eş veya yakın anlamlısının kullanılması konusunda Sayan, “Salt eş anlamlı bir sözcük vererek tanım yapmak, sözlükte başka bir maddeye göndermek kapalı devre oluşturur, anlam belirginleşmez.” şeklinde durumu açıklayarak verilecek olan tanımın anlamının belirginleşmesi için sözcük birimle ilgili sözlükte uzun bir cümle verilmesi gerektiğini belirtir (2005: 26).

Eş veya yakın anlamlı sözcüklerle yapılan tanımın açık ve anlaşılır olabilmesi için sözcük birimin tanımında çapraz gönderim (cross-reference) yapılmaktadır. Çapraz gönderim; sözlük kullanıcısını yönlendiren, daha fazla bilginin başka bir yerde bulunacağına işaret edebilen sözlük bilimsel bir terimdir (Bergenholtz & Tarp, 1995: 16). Çapraz gönderim, kullanıcıyı bazen aynı madde başı içinde bir yere yönlendirirken bazen sözlükteki başka bir maddeye yönlendirebilir. Ayrıca mevcut sözlüğün başka bir bölümüne gönderme yapılabileceği gibi başka bir sözlüğe, konuyla ilgili çeşitli kitaplara farklı bir başvuru kaynağına da gönderme yapılabilir (Svensen, 2009: 388-389).

Aşağıda *öğrenci/talebe* ve *eser/yapıt* örnekleri verilerek sözlüklerde eş anlamlı kelimelerle tanımlama yöntemi ile verilen sözcüklerin birbirlerini eş anlam/eş değer yönünden ne kadar karşıladığına bakılacaktır.

Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük'ten alınan örnekler:

Öğrenci: 1. *isim* Öğrenim görmek amacıyla ders alan kimse; okul çocuğu, mektep çocuğu, mektepli, şakirt, talebe, tilmiz.

2. *isim* Bir bilim veya sanat yetkilisinin gözetimi ve yol göstericiliği altında belli bir konuda çalışan kimse: *Kant'ın öğrencisi*.

3. Özel ders alan kimse (TDK, 2025).

Talebe: öğrenci: "*Eski talebesi hakkında da söylemediğini bırakmamakta.*" - Necip Fazıl Kısakürek (TDK, 2025).

Eser: 1. *isim* Emek sonucu ortaya konan ürün; *yapıt*: "*Boğaziçi doğrudan doğruya Türklerin eseridir.*" - Yahya Kemal Beyath

2. *isim* iz: "*Yüzünde biraz önceki elemden, kızgınlıktan, çaresizlikten eser yoktu.*" - Ayşe Kulin

3. *isim* Soyut kavramlarda belirti: "*Acaba, bir yolunu bulup bir talih eseri olarak gidemez miydik?*" - Azra Erhat (TDK, 2025).

Yapıt: 1. *isim* eser: "*Yapıtının sağlamlığına güvenen her sanatçı gibi şakasını da iyi karşılamıştı.*" - Haldun Taner

2. *isim* yayın: "*Dergilerde bol bol, yapıtı bir yana bırakıp yazar kişiliklerine sataşan yazılara rastlarız.*" - Adalet Ağaoğlu (TDK, 2025).

Kubbealtı Lugatı Güncel Sözlük'ten alınan örnekler:

Öğrenci: 1. Bir öğretim kurumunda öğrenim gören kimse, talebe: *Yemekten sonra öğrencileri bahçede toplayınız lutfen (Târik Buğra).*

2. Bir ilim veya sanat dalında bir hocadan, bir üstattan ders alan, onun yol göstericiliğiyle yetişen kimse (Kubbealtı, 2025).

Talebe: 1. Tâlipler, istekliler: *Türkçemiz, yabancı dillerden aldığı kelimelerin mânâlarını değiştirirken onların kâidelerine de karışarak istediği gibi tasarruflar yaptı. Talebe, Arapça'da "isteyen" mânâsına "tâlib" in cemi, Türkçe'de "okuyan" anlamına müfret oldu (Nejat Muallimoğlu).*

2. Öğrenciler [Bu anlamda tekil gibi de kullanılır]: *Talebenin zekâsını anlamak için ders esnâsında sual sormasında beis yoktur (Kâtip Çelebi'den Seç.)* (Kubbealtı, 2025).

Eser: 1. Sarfedilen bir emek, yapılan bir iş sonucunda meydana gelen, yetenek, gayret veya emek ürünü şey, yapıt: *Âyînesi iştir kişinin lâfa bakılmaz / Şahsın görünür rütbe-i aklı eserinde* (Ziyâ Paşa).

2. Kitap, telif: *Tetkik ettiği Türk mîmârîsi hakkında kıymetli bir eser yazmıştır* (Ahmet Hâşim).

3. İz, nişan, işaret: *“Yüzünde su çiçeğinin eserleri görünüyor.” Hâlâ beş pençesinin eseri yanağında duruyor* (Hüseyin R. Gürpınar).

4. Bir şeyin varlığını gösteren belirti, alâmet. *“Eser-i hayat: Hayat belirtisi.” Bir yere gitmek için istîcal edenler buralara biraz eser-i hayat veriyordu* (Hüseyin C. Yalçın).

5. Bir davranış, fikir veya olayın doğurduğu sonuç, yarattığı tesir, geride bıraktığı iz [Bu anlamda isim tamlamalarının ikinci ögesi durumundadır]: *Hoş bir tesâdüf eseri* (Reşat N. Güntekin).

6. fıkıh. Hadis-i şerif, haber (Kubbealtı, 2025).

Yapıt: Bir emek sonucu ortaya konan şey, eser: *Sezai Karakoç aynı zamanda bir bilge, bir ahlâk kuramcısıdır; sahabe ahlâkını evrensel bir paradigma olarak sunar yapıtlarında* (Türk Dili) (Kubbealtı, 2025).

Öğrenci/talebe ve *eser/yapıt* sözcükleri üzerinden değerlendirildiğinde sözcüğün ilk anlamı dışında diğer anlamları çapraz gönderim yoluyla eş anlamlılık yöntemi kullanılarak tanımlanmıştır. Burada yapılan tanımlama işlemi, eş dizimlilik yoluyla ortaya çıkan anlam karşılıklarının verilmesinden ve bağlam içerisinde gösterilmesinden ibarettir. Tanım içinde verilen sözcüklere bakıldığında “*öğrenci, eser*” sözcüklerinin tam bir eş anlamlısı olmadığı gibi *öğrenci* sözcüğü için verilen “*talebe, şakirt, tilmiz*” sözcükleri ile *eser* sözcüğü için verilen “*yapıt, kitap, telif*” sözcükleri birden fazla anlam taşıyan sözcüklerdir. Dolayısıyla *öğrenci* ve *eser* sözcüklerine karşılık olarak verilen tanımlayanların hangi anlamları esas alınarak verildiği açık ve net değildir. Verilen cümleler, anlamı açıklamada yardımcı olsa da tanımdan beklenen tanımın tek başına açıklayıcı ve kapsayıcı olmasıdır. Bu örneklerden de anlaşılacağı üzere sözlüklerde eş anlamlılık yöntemiyle yapılan tanımlarda ortaya çıkan temel sorun iki sözcüğün anlam yönünden tamamen birbirini karşılayamadığı ve bunun da anlam belirsizliğine ve yetersizliğine yol açtığıdır.

Örnek madde seçiminde ağ ortamındaki *Güncel Türkçe Sözlük*’ten ve *Güncel Kubbealtı Lugatı*’ndan yararlanılmıştır. Bu sözlüklerden eş anlamlı sözcüklerin farklı sorunları yansıttığı düşünülen sözlük maddeleri seçilmiştir. Seçilen örnek sözlük maddesinin yazımında genellikle tespit edilen sorunla ilgili olan anlam ve tanım bölümü verilmiş ve sözlük maddesinin çok iyi kavranabilmesi için sözlük maddesinin tüm üyeleri (tüm tanımlar, örnekler, etiketler vb.)

gösterilmiştir. İncelenen örnek maddelerden hareketle sözlüklerde eş anlamlı sözcüklerle tanımlama yönteminde;

- a) *Sözcüğün kavram/anlam alanının iyi tespit edilememesi*
- b) *Sözcüğün türünün dikkate alınmaması*
- c) *Sözcükler arasındaki anlam ilişkilerinin göz ardı edilmesi ve bu durumun anlam karmaşasına yol açması*
- d) *Tanımlama yönteminin uygun olmaması vb. yöntem sorunları ortaya çıkmıştır.*

4. Sonuç

Eş veya yakın anlamlı sözcüklerle ilgili yapılan çalışmalar ve yukarıda verilen örnekler, eş anlamlı olduğu varsayılan sözcüklerin tek yönlü bir bakış açısının onlara ait anlam özelliklerini tam olarak yansıtmayacağını bunun için de bu sözcüklerin dil ve söz düzlemi üzerinde incelenmesi gerektiğini göstermektedir. Eş anlamlı olduğu düşünülen sözcük birimleri arasında her yönüyle tam bir eş anlamlılık olmadığı görülmektedir. Ayrıca aynı anlam alanını paylaşan yakın anlamlı sözcüklerin sözlüklerde herhangi bir sınıflandırma ve derecelendirmeye tabi tutulmadan doğrudan eş anlamlı gösterilmesi sözlüklerde yapılan başlıca hatalardan biridir. Bu nedenle sözlüklerin işlevlerini tam olarak yerine getirebilmesi için sözlüklerde kullanılan eş anlamlı sözcüklerle tanımlama yöntemi sınırlandırılmalı ve bir sözlük birimi birden fazla eş anlamlısıyla tanımlama yoluna gidilmemelidir. Birden çok sözcük birimle tanımlama yoluna gidildiği an, sözcük birimler arasındaki benzerlik seviyesi azalacak ve bunlar arasında anlam bulanıklığı oluşacaktır. Bu nedenle sözlüklerde eş anlamlı sözcüklerle tanımlama yöntemine gidildiğinde tanımlanan sözcüğün kullanım özelliklerine dair ek bilgi sunmak amacıyla ilgili sözcük birime ait farklı kullanım türlerinde çok sayıda örnek tümceye yer verilmesi, bu tanımlama yöntemiyle ilgili kısır döngüyü yok edebilir ve oluşabilecek sorunları azaltabilir.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu makale için etik kurul izni alınmasına gerek yoktur. Araştırma ve yayın etiğine uygun hareket edilmiştir.

Yazarların Makaleye Olan Katkıları

Makale tek yazarlıdır.

Destek Beyanı

Araştırma herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından desteklenmemiştir.

Çıkar Beyanı

Makale tek yazarlıdır. Herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Kaynaklar

- Ağbaba MacLaren, G. (2007). *Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlarda Eylemden Türemiş Sözcüklerin Üye ve Rol Yapısının Yeri* [Yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Aksan, D. (1972). Eşanlamlılık Sorunu ve Türk Yazı Dilinin Eskiliğinin Saptanmasında Eşanlamlılardan Yararlanma. *X. Türk Dili Bilimsel Kurultayında (Ankara, 27-29.9.1972) okunan bildiri*, 1-14.
- Aksan, D. (1975). "Eşanlamlılık Sorunu ve Türk Yazı Dilinin Eskiliğinin Saptanmasında Eşanlamlılardan Yararlanma". *Türk Dili Bilimsel Kurultayında Okunan Bildiri 1972*, 531-542.
- Aslan, E. (2014). *Sözlükleri Oluşturan Temel Yapılar Terim ve Tanım Denemeleri*. I. Uluslararası Sözlükbilimi Sempozyumu, Sakarya.
- Aydın, H. (2011). Dilde En Az Çaba İlkesi Üzerine. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 1(1), 1-6.
- Benson, M., Benson, E., & Ilson, R. F. (1986). *Lexicographic Description of English*. John Benjamins.
- Bergenholtz, H. (2013). Sözlük Nedir (E. Aslan, Çev.). *Dil ve Edebiyat Araştırmaları*, 10, 21-34.
- Bergenholtz, H., & Tarp, S. (1995). *Manual of Specialised Lexicography. The Preparation of Specialised Dictionaries*. Benjamins.
- Boz, E. (2011). *Sözlük bilimi yazıları*. Gazi Kitabevi.
- Cruse, D. A. (1986). *Lexical semantics*. Cambridge University Press. Duman, M. A. (2015). *Dilde Belirsizlik ve Eş Anlamlılık*. Litera Yayıncılık.
- Gökter Gençer, B. (2018). *Tek Dilli Genel Sözlüklerde Tanım* [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Günay, V. D. (2007). *Sözcükbilime Giriş*. Multilingual.
- Karaağaç, G. (2013). *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2010). *Gramer Terimleri Sözlüğü*. TDK Yayınları.
- Leech, G. (1981). *Semantics, the study of meaning*. Penguin.
- Lyons, J. (1968). *Introduction to theoretical linguistics*. Cambridge University.
- Murphy, M. L. (2003). *Semantic relations and the lexicon antonymy, synonymy, and other paradigms*. Cambridge University.
- Sayan, P. (2005). *11-14 Yaş için hazırlanan okul sözlüklerinde tanımlar üzerine bir araştırma* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Svensen, B. (2009). *A handbook of Lexicography: Dictionaries and dictionary making in theory and practice*. Cambridge University Press.
- Türkçe Sözlük, T. (2005). *Türk Dil Kurumu* (10. bs). TDK Yayınları.
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. Multilingual Yayınları.

Extended Summary

In Turkish, dictionaries are written works that give the vocabulary of a language with the way it is spoken and written, and show the words formed with other elements of them based on their origin and their meanings and detailed uses. Although definitions with synonyms or near-synonyms are given in Turkish dictionary studies, it is difficult to accept these studies as terms in which all aspects of synonyms or near-synonyms have been clarified. Because, while the question of whether these terms completely fulfill each other is discussed, it is very difficult to give these units in dictionaries in all aspects. For example, linguists argue that there are no pairs of words that mean the same thing in any way in the language, and that words can be used interchangeably only in certain contexts, and that this is due to the regular association and syntactic features of these words, not to their meaning. In dictionaries, synonyms or near-synonyms at the beginning of any entry are listed and given meaning. This situation creates confusion for dictionary users. In order to prevent such usage difficulties, the boundaries of synonyms or near-synonyms should be determined, the content of these words should be clearly stated and the words should be prepared with this information. In this context, it is aimed to define synonyms or near-synonyms by giving examples in the Turkish Language Association's online current Turkish dictionary and the Kubbealtı Foundation's online Kubbealtı Dictionary, and to make a comparison between these two dictionaries by examining the way they are give. The dictionary is a living language system that is a source where grammatical elements are collected and is in constant motion with the addition of new units and the loss of place of old units (Aslan, 2014). Vardar Dictionary is defined as “a work that presents all or part of the lexical units in a language, usually according to the alphabetical order, and in some cases according to subjects or conceptual areas, with their definitions, witnesses, pronunciations, origins, uses, grammatical categories, synonyms, etc. or their equivalents in another language” (2002: 183). Dictionaries, which are considered the memory of a society, are important sources that show the semantic value of the concepts belonging to a language and reflect the rich vocabulary of the language. These sources differ from scientific works because they are referred to when needed rather than read like a book by their users. The alphabetical order of the lexemes also makes them different from a book that is read from beginning to end (Günay, 2007: 33-34). This concept, which is used as an entry in the Turkish Dictionary as "synonym", is generally expressed with a common name in Western languages. However, this is not the case in Turkish: it is called in many ways such as "synonymy / synonymy, synonymy, near-synonym, synonym" (Sözlük, 2005: 655). Dictionaries have been prepared by dictionary makers using various definition methods. The most important of these is definition with synonyms or close meanings. This method, which is applied in dictionaries, is preferred because it is easy and economical. In the literature, different evaluations have been made by linguists on the definitions of synonyms in dictionaries. Defining with synonyms or near-synonyms is explained by Ağbaba MacLaren (2007: 32) as “used to say that the word being defined has the same meaning as another word that the reader already knows”; while he mentions that the positive aspect of this method is that the definition does not take up much space in the dictionary, the fact that the meaning differences that create small nuances between the defined and the defined are not understood by the readers emerges as the negative aspect of this method. Gökter Gençer (2018: 112-113) explains this method as “the method of defining a word with its near-synonyms or near-synonyms” and states that he prefers the method because

it is easy and economical, but the fact that the defining and the defined in the dictionary are not completely synonymous is another negative aspect of the method. Studies on synonyms or near-synonyms and the examples given above show that a one-sided perspective on words assumed to be synonyms will not fully reflect their semantic characteristics, and therefore these words should be examined on the language and word plane. It is seen that there is no complete synonymy in all aspects between the word units considered to be synonyms. In addition, one of the main mistakes made in dictionaries is that words with similar meanings that share the same field of meaning are shown as synonyms directly without being subject to any classification and rating in dictionaries.